

Dogru bilgi dogru kaynaktan alınır...

ŞARK'IN BÜYÜK ÂLİMLERİ

Eserleriyle Yaşayan Ulemâ

Soner Demirsoy

ÇAMLICA

İstanbul 2021

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Giriş.....	15
İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (rh.) (v. 150/767).....	35
Ebü'l-Hasan el-Kudûrî (v. 428/1037).....	53
Necmüddîn Ömer en-Neseî (v. 537/1142).....	61
Siracüddin Ali b. Osman el-Ûşî (v. 575/1179).....	69
İbn-i Hâcib (v. 646/1249).....	77
Esîrüddîn el-Ebherî (v. 663/1265?).....	85
Necmüddin Ali b. Ömer el-Kâtibî (v. 675/1277).....	93
Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî (v. 695/1296?).....	101
Hatib el-Kazvîni (v. 779/1338).....	111
Allâme Sadeddin Mesud Teftâzânî (v. 793/1391).....	123
Ebü'l-İzz Tâhir b. Hasen el-Halebî (v. 808/1405).....	139
Seyyid Şerif Cürçânî (v. 816/1413).....	145
İbnü'l-Cezerî (v. 833/1429).....	161
Molla Hüsrev (v. 885/1480).....	177
Abdurrahman Câmî (v. 898/1492).....	193
Abdurrahman Karabaş (v. 904/1498).....	211
Birgîvî Mehmed Efendi (v. 981/1573).....	217
Molla Aliyyü'l-Kârî (v. 1014/1605).....	227

İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî Serhendî (k.s.) (v. 1034/1624)	235
Hasan b. Ammâr Eş-Şürünbülâî (v. 1069/1659).....	253
Ahmed b. Muhammed el-Bennâ ed-Dimyâtî (v. 1117/1705).....	261
Mahmud b. Abdullah el-Antâkî (v. 1161 / 1748).....	267
Davud-ı Karsî (v. 1169/1756).....	275
Hâmid b. Abdülfettah el-Paluvî (v. 1192/1778?).....	283
Muhammed Emin b. Ömer İbn-i Âbidîn (v. 1252/1836).....	289
Bibliyografya.....	301
Dizin.....	313

ÖNSÖZ

Bismillâhirrahmânirrahîm

“Hamd, mü’minlere doğru yolu mübalağa ile hibe eden Hazret-i Allah’a mahsustur. Salât ve selam, günah işlemekten men eden, sevabı talep etmeye de teşvik eden Muhammed Aleyhisselam ve onun en hayırlı olan âl ve ashabi üzerine olsun.” Sözlerimize İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe’nin (rh.) *Maksud* adlı eserinin mukaddimesi ile başlayalım.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) nübüvvetin ilk yıllarında, Müslümanlar ile Safa tepesi eteklerindeki Hazret-i Erkam’ın (r.a.) evinde gizlice toplanır, onlara İslâm’ın emir ve hükümlerini bildirir, Kur’ân-ı Kerîm’in nâzil olan Âyet-i Kerîmelerini okur ve öğretirlerdi. Dârü’l-Erkam ismi verilen bu hane, İslam tarihinde ilk eğitim-öğretim yapılan ilim müessesesi olarak kabul edilir.

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.), Medine-i Münevvere’ye hicretinin ardından Mescid-i Nebevî’yi ve ona bitişik olarak da Hücre-i Saadet’i inşa ettirdi. Mescidin kuzey tarafına, üstünde sundurma olan bir suffa (gölgelik) yaptırdı. Sahabe-i Kiram’dan burada ikamet edenlere Ashab-ı Suffe denilirdi. Onların ihtiyaçlarıyla bizzat Efendimiz (s.a.v.) ilgilenir, eğitimiyle de yine kendileri alakadar olurlardı. Ayrıca onlara yazı yazmayı ve Kur’ân-ı Kerîm okumayı öğretmek üzere Ubâde b. Sâmî, Mus’ab bin Umeyr (r.anhüma) gibi hocalar tayin etmişlerdi.

Diğer Sahabe-i Kiram, geçimlerini temin için ticaret ve ziraatle uğraştıklarından vakit namazlarının ardından kendi

işleriyle meşgul oluyorlardı. Fakat Ashab-ı Suffe, bütün vakitlerini ilim öğrenmeye ve ibadete ayırdıkları için Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) yanından ayrılmazlardı. Pek çok Hadis-i Şerifi ilk onlar işitip ezberlemişler ve diğer sahabilere de naklederek ilmin yayılmasına vesile olmuşlardı. Nitekim Hadis-i Şeriflerdeki birçok sened silsilesinin birinci halkasında Ehl-i Suffe'ye mensup Sahabe-i Kiram bulunmaktadır. Bu durumda Peygamber Efendimiz (s.a.v.) başmuallim, Mescid-i Nebevî medrese, Suffe ehli talebe, suffice (gölgelik) de yurt oluyordu. Bunların toplamında da yapısı ve işleyişi itibariyle İslam dünyasında kurulan ilk medrese olarak Suffe karşımıza çıkıyor. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hâl-i hayatlarındaki bu usul, sonraki tarihlerde cami, mescid, beytül-hikme, ribat ve konak gibi mekânlarda kurulan ilim meclislerinden geçerek medreselerde son hâlini aldı.

Hicaz, Suriye, Mısır, Irak, İran, Anadolu, Mâverâünnehir Horasan ve Hindistan gibi memleketlerde tarih boyunca pek çok İslam devleti kuruldu. Bu topraklarda İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (rh.), Ebû'l-Hasen el-Kudûrî, Ömer en-Neseî, Osman el-Ûşî, İbn-i Hâcib, İmam Bûsîrî, Seyyid Şerif Cürcânî, Abdurrahman Câmî, İbnü'l-Cezerî, Molla Hüsrev, Birgîvî Mehmed Efendi ve İmâm-ı Rabbânî (k.s.) Hazretleri gibi eserleri yedi iklimde okunan nice âlimler yetişti. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “*Herkes, (kıyamet gününde) insanlar arasında hüküm verilineye kadar sadakasının gölgesindedir*” ve “*insan öldüğü zaman onun ameli(nin sevabı) kesilir (yazılmaz). Ancak üç şey hâriçtir; Sadâka-i câriye (vakıf gibi faydası devamlı olan hayır), kendisinden faydalanılan ilim ve kendisine dua eden sâlih evlat.*” buyurmuşlardır. Bu Hadis-i Şerif'ten hareketle İslam âlimleri, devraldıkları ilmî birikimi ilmin zekâtı yüzde yüzdür düsturuyla daha da geliştirerek kendilerinden sonraki nesle aktardılar. On ikinci asır âlimlerinden Ömer en-Neseî'nin telif ettiği *Akâid-i Neseî* adlı muteber eserinin üzerine, on dördüncü

asırda yaşayan Sadeddin Mesud Teftâzânî'nin yazdığı *Şerhu'l-Akâid* adlı eseri ile akâid ilmini daha ileri bir merhaleye taşıması güzel bir numune teşkil eder.

İslam medreselerinde okutulan kitaplar, müderrisin ilmî kariyeri ve vakfiyelerde belirtilen şartlar ile doğrudan alakalı olduğu gibi zamana ve coğrafyaya göre de farklılık arz edebiliyordu. Misal vermek gerekirse on altıncı asırda Hicaz, Hindistan, Pakistan gibi İslam memleketlerinde Abdülkâhir el-Cürçânî'nin *el-Avâmilü'l-Mie* adlı eseri okutulurken Anadolu ve Balkan medreselerinde Birgivî Mehmed Efendi'nin telif ettiği *Avâmil* kitabı okutuluyordu. Dersler esas itibariyle sarf, nahiv, mantık, belâgat (meânî, bedî', beyân) dersleri; cüz'iyat denilen hesap, hendese, hey'et ve hikmet dersleri; ulûm-ı âliye (yüksek ilimler) denilen tefsir, kelâm, hadis ve fıkıh derslerinden meydana geliyordu.

Şark (doğu), sahip olduğu medeniyet sebebiyle İslam'ı temsil eder. Buradan hareketle biz de eserimize *Şark'ın Büyük Âlimleri* ismini koyduk. Âlimleri büyük, küçük gibi sıfatlarla vasıflandırmak gibi bir gayemiz olmadığı gibi tarih boyunca gelmiş geçmiş binlerce âlimin bu mütevazı çalışmamızda sadece ismini bile zikretmemiz inkân dâhilinde değildir.

Eserimizin giriş kısmında Ashâb-ı Suffe'den medreseye ilim müesseselerinin yolculuğu hakkında kısaca malumat verdik. Akabinde şer'i ilimlerin anahtarı mesabesinde olan ve eserleri asırlarca ilim müesseselerinde okutulan yirmi beş âlim ve yirmi yedi eserinden bahsettik. Yaptığımız araştırmalarda söz konusu âlimler hakkında bazı çalışmalar yapıldığını, fakat müstakil biyografi kitaplarının hazırlanmadığını fark ettik. Bundan sonraki yapılacak çalışmalara bir başlangıç teşkil etmesi adına, ömrünü ilme vakfeden kıymetli şahsiyetleri tarihin ana kaynakları ışığında yakından tanımaya ve tanıtmaya çalıştık. Okutulan eserleri hakkında kısaca malumat verdik.

Müelliflerin ismini, yaşadığı asra göre tasnif ettik. Her biyografinin girişinde, yaşadığı devir hakkında kısa bir malumat verdik. Bu sayede İslam âleminin içinde bulunduğu siyasî ve sosyal durum hakkında umumi bir malumat vermekle beraber Asr-ı Saadet'ten, İbn Abidin Hazretleri'ne varana kadar ilmin merhalelerini göstermeye çalıştık. Gayret bizden, tevîk Hazret-i Allah'tan...

Soner Demirsoy
Güneşli - Bağcılar 2021